

Ա. Ա. Արզումանյան

Արդի դարաշրջանը բնութագրվում է գիտատեխնիկական առաջընթացով. մարդը փորձում է ջնկել բնության ու տիեզերքի օրենքներն ու օրինաչափությունները, ծառայեցնել դրանք իր առկա և այլ պահանջների բավարարմանը: Եվ որքան մարդը հետևողական է այդ նպատակներին, այդքան առավել մեծ է վտանգների նկարելիվնությունը, նաև, զգալիոր, բնությունը օգտի հավանականությունը: Այս պայմաններում գերխնդիր է՝ ինչպես խուսափել հնարավոր վտանգներից, և նշել դա անխուսափելի է, ապա ինչ արդյունավետ տարբերակներ կարելի է մշակել ներքին հատուցելու և կորցրածը վերականգնելու համար: Սա տնտեսական, սոցիալական, քաղաքական, ինչպես նաև իրավական մտահոգությունն առարկա է: Այս համտեմստում էական է ապահովագրությունը:

Ապահովագրությունը հասարակական հարաբերություններում հնագույն կատեգորիաներ... Ապահովագրություն հասկացությունը սկզբում կապվում էր «վալա» բառի հետ: Վալական արտադրության ֆիսկային բնութագիրը յուրաքանչյուր սեփականատիրոջ և արտադրողի անհատականության հիմնական պատճառն է իր նյութական բարեկեցության: Այս հիմքի վրա օրինաչափորեն ծագեց միտք՝ նյութական վնասի փոխհատուցումը բոլորակցության ճանապարհով՝ շահագրգիռ սեփականատերերի միջև»¹:

Ապահովագրության ողջ պատմությունն անխուս վկայում է հասարակության կյանքի արդյունք բնագավառներում վերջինիս ազդեցիկ ներգործության մասին: Ենտեսագետներից շատերի կարծիքով ապահովագրությունը երկրի տնտեսության կարևոր բնագավառն է, և որքան զարգացած է ապահովագրությունը, այնքան զարգացած է այդ երկրի արդյունքը:

Ապահովագրությունը, որպես քաղաքացիների, կազմակերպությունների և պետության ին հետաքրքրությունների պաշտպանության համակարգ՝ ետմարվում է անհրաժեշտ ժամանակակից հասարակության համար: Այն ապահովում է բոլոր տեսակի վնասվածքներին օգտակար գործունեության շարունակականությունը, ինչպես նաև, օգնում է մեղմել մարդկանց կենսամակարդակը, եկամուտները, որոշակի իրադարձությունների վնասվածքներն ու վնասների ժամանակը»²:

Այսպես, Հանրապետությունը բռնել է տնտեսական զարգացման ուղի, և այս հարցում ունի ապահովագրության զարգացումը, քանի որ այն տնտեսության կարևոր ուղիներից է, և ապահովագրական համակարգի զարգացման գործընթացում երկրի տնտեսականության ներաշխիքներից է: Ապահովագրությունը երկրի սոցիալ տնտեսական ազդակներով առանձնահատուկ նշանակ է, արշտպանում է մարդուն՝ ապահովելով նրա ապագայի սոցիալ-տնտեսական կայունությունը, ինչպես նաև «ապաշտպանում է» նրա մարդկության տարածունակ ունեցություններից: Ապահովագրության օգնությամբ իվում է և տնտեսական անվտանգությունը, և կայուն նյութական բարեկեցությունը: Վագրությունն արտադրական փոխհարաբերությունների անհրաժեշտ գործոն է, այն վնասված և արտադրական ոլորտի նյութական կորուստների փոխհատուցման միջոց է, կարևորագույն պայման անընդհատ և անխափան վերարտադրության համար:

1. Б., Никитина Т.В. “Страхование”, Санкт-Петербург 2001, Издательство Михаила В.А., стр. 5, 256 с.
Т.А., Алексина Е.С. “Сборник Задач по страхованию” Учебное пособие, Москва 2004, Издательство Проспект.

«Ապահովագրությունը կարգավորում է որոշակի տնտեսական հարաբերություններ, որն առաջանում են մարդկանց միջև արտադրության պրոցեսի ժամանակ՝ նյութական բարիքների օգտագործման ընթացքում: Ապահովագրությունն ընձեռում է թույլ տնտեսվարող սուբյեկտներին և միություններին անդամներին վնասի փոխատուցման երաշխիք: Բնության և մարդկային սկզբնական հետևանքները կազմում են նյութական կորուստների հետ, որոնք առաջ հայաքրից թվում են օրվա հանկարծակի պատահարներ, սակայն դրանց պարբերաբաշխաբաշխումներն առաջացրել են, որ դրանք ունեն օբյեկտիվ, օրինական բնույթ, կապված տնտեսական հարաբերությունների հակասությունների և տնտեսական պրոցեսների հետ, որն առավելագույնը երևում են գույքային ապահովագրության մեջ»¹:

Ծովայական տնտեսության մեջ էլ ավելի է մեծանում ապահովագրության դերը, որտեղ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց ռիսկերի կառավարման և վնասների փոխատուցումն արդյունավետ ճանապարհներից մեկը, ինչպես նաև նրանց գույքային շահերի պաշտպանումն մեխանիզմ:

«Ապահովագրական գործը տնտեսության կառուցողային ինտեգրացիայի մեկն է արտադրվելով տնտեսական տարբեր ոլորտներում, այն առավել ընդլայնված հանդես է գալիս շուկայական հարաբերություններում: Ապահովագրությունը պնդում է բավարարի սուբյեկտի հիմնական պահանջարկը՝ անվտանգության պահանջարկը: Ծովայական տնտեսության մեջ այս ոլորտը հիմնականում ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց միջոցների կենտրոնացումն է արդյունավետ օգտագործման ուղիներից մեկն է...»²:

Ծովայական տնտեսության մեջ ապահովագրության նշանակության վերաբերյալ է տեսակետներ է հայտնել Վ. Ծախվիլ, նա նշում է, որ. «Արտադրողների ինքնուրույնությունը, ընդլայնումը, շուկայական կառուցվածքի և պայմանագրային հարաբերությունների ձևավորումը պետական ներգործության կտրուկ նվազումը արտադրական պրոցեսների զարգացման և նյութական բարիքների բաշխման վրա պահանջում են նոր մոտեցումներ, որպեսզի տնտեսության ղեկավարման մեջ օգտագործվեն ֆինանսակրեդիտային մեխանիզմներ: Այս հորցում սահմանափակվելով կարևորություն է առաջացնում տնտեսական գործունեությունների ապահովագրությունը, որը հաշվի է առնում պետական սուբյեկտների հետաքրքրությունները, ուղղված՝ ստեղծելու իրենց համար սկզբնական պայմաններ, որպեսզի անգամ կատարվի շուկայական հարաբերություններին»³:

Այժմ զարգացած շուկայական տնտեսություն ունեցող երկրներում ապահովագրությունն ընդգրկում է տնտեսության բոլոր ոլորտները, ինչպես նաև քաղաքացիների կյանքին ու գործունեության անջվող ռիսկերի մեծամասնությունը:

Ապահովագրությունը Հայաստանում նոր երևույթ չէ, այն գործում է դեռ 20-րդ դարի սկզբներից, սակայն այն ժամանակ ապահովագրական գործունեությունն իրականացվում էր միայն պետության կողմից, չկային մասնավոր ապահովագրական ընկերություններ: Հայաստանի անկախացումից հետո ապահովագրությունը նոր հունով սկսեց շարժվել: Ներկայումս համապետությունում կան ապահովագրական և բրոքերական ընկերություններ: 1998 թ. ստեղծվեց «Ապահովագրողների շահերի պաշտպանության հայկական ասոցիացիան»: Սակայն այն դեռևս չունի անհրաժեշտ գործունեության դաշտ և ծավալներ:

«Մենք ապրում ենք շուկայական հարաբերությունների անգման ժամանակաշրջանում, որը երկրի տնտեսության կայացման ամենաբարդ փուլերից մեկն է: Սակայն մեր երկրում դեռ չկան ստեղծվել շուկայական համակարգին բնորոշ գործարքների այն խիտ գանգը, որը հատուկ է կազմակերպված շուկայական տնտեսություն ունեցող երկրներին: Ապահովագրությունը նույնպես դասվում է դրանց շարքին...»⁴:

Այսօր, ինչպես համակարգային փոփոխություններ կրող զանազան երկրում, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետությունում, շուկայական հարաբերությունների ձևավորման և

¹ Шахов В. В. "Введение в страхование: экономический аспект" - М.: Финансы и статистика, 1992, стр. 9, 192с.

² Сердюновский Б.Ю., Гаркуша В.Н. "Страхование дело" - Издательство "Феникс", 1999г., стр.7, 376 стр.

³ Шахов В.В. "Страхование" - М., Страховой полис, ЮНИТИ, 1997, стр. 4, 351 с.

⁴ Կ. Կիրակոսյան «Ապահովագրական գործ», Երևան 2003թ., «Մարվարդ հրատարակչություն», էջ 7, 240 էջ:

ապրիլական տնտեսության անցած գործընթացը բնութագրվում է տնտեսության արմատական հեղափոխմանը ու համարժեք ենթակառուցվածքների առաջագման ընթացքով, որի արդյունքում ծնունդ առավ նաև մեր հանրապետության ապահովագրական շուկան՝ իր բնածնահատուկ կառուցվածքով և մեխանիզմներով: Մոկայն այդ գործընթացի իրականացման անցած տարիների ընթացքում այդպես էլ դեռևս չի ձևավորվել ապահովագրական շուկայի գարգացմանը խթանող անպիսի համակարգ, որն ապահովեր համապարփող սուբեկտների և երկրի ազգաբնակչության ապահովագրական ապահովվածության համարժեք մեխանիզմներ:

«Ապահովագրական գործ» նշանակում է ապահովագրական ընկերության (ապահովագրողի) գործունեություն, կապված ապահովագրվածների վնասի պաշտպանության և փոխադրող ռիսկերի նվազման հետ: Ապահովագրության հիմքում ընկած է վստիք: Ես վստիքում եմ կյանք հոսմար փոխանցում եմ իմ վախը որևէ մեկին և առաքում եմ նրանից պաշտպանություն և փոխադրող կորուստներին: Այստեղից էլ առաջանում է «ապահովագրություն» տերմինը»:

Ապահովագրությունը մեծացնում է երկրի ներդրումային պոտենցիալը, ապահովում է ինքնուրույն կենսամակարդակի աճը, թույլ է տալիս լուծելու սոցիալական և լրացուցիչ ապահովագրության ապահովման խնդիրներ:

Ապահովագրության ոլորտում պետության դերը կարևոր նշանակություն ունի: Այն ապահովում է վերահսկվում է պետության կողմից: Ապահովագրվողների, ապահովագրողների, ապահովագրական միջնորդների և ասիստանսի կազմակերպությունների ամբողջությունը կազմում է երկրի ապահովագրական շուկան:

Ներկայումս մարդկության կարևորագույն խնդիրներից է շրջակա միջավայրի աղտոտումը: Վերականգնող աղբյուրաբերության պարբերական գործընթացը, ինչպես նաև էներգետիկայի զարգացումը հանգեցրեց մթնոլորտի ֆիզիկական, քիմիական և կենսաբանական որակական բովանդակությունների: Շրջակա միջավայրի որակական ցուցանիշների վատթարացումը ազդեցության ազդեցություն ունեցավ հասարակական աշխատանքի արտադրողականության վրա, մասնավորապես՝ /հիվանդություններ/, աշխատանքության նվազում և այլն: Այս առաջամասերը բացասական ազդեցություն է թողնում նյութական արժեքների, բնական տարբեր ռեսուրսների և կենդանաբան աշխարհի պահպանության վրա:

Տարբեր երկրների կառավարություններն ընդունել են օրենքներ շրջակա միջավայրի ապահովության գծով և շատ դեպքերում նախատեսվում է բարձր չափերի տուգանքների և անապատի պատժամիջոցների կիրառում: Չնայած այս միջոցառումները որոշակի դրական ազդեցություն են ունեցել շրջակա միջավայրի պահպանության վրա, սակայն շատ մասնավորություններ նշված պատժամիջոցների կիրառման պատճառով հայտնվում են մոտակայքան եզրին կամ դադարեցնում են իրենց գործունեությունը: Այդ պատճառով էլ առաջանում է բնապահպանական ժիսկերի ապահովագրության ներդրման անհրաժեշտություն, որի օգնությամբ կարելի է շրջակա միջավայրի խնդիրները լուծել և ապահովագրական համակարգի ներդրման ճշգրիտ ուղիների մշակում:

Բնապահպանական ժիսկերի վերաբերության և այդ ժիսկերի կառավարումը ապահովագրության միջոցով իրականացնելու շնորհիվ հնարավորություն կստեղծվի ապահովման խնդիրները լուծել բնապահպանական ժիսկերի կառավարման հարցերը:

1. Առաջին խնդիրը, որին անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել այն է, որ ապահովագրական ընկերությունները չեն կարողանում ապահովել ապահովագրական ապահովվածություն, որը անհրաժեշտ է բոլոր այն ձեռնարկություններին, որոնք դիտարկողալ իրեն են հասցնում շրջակա միջավայրին և անձանց գույքին ու ունեցվածքին: Լոնդոնյան ապահովագրական շուկայում շրջակա միջավայրի պատահական աղտոտման ապահովագրական պաշտպանվածության առավելագույն գումարը կազմում է մոտ 85-170 մլն ԱՄՆ դոլար: Իսկ Եվրոպայում այդ ցուցանիշը, ներառյալ աստիճանական աղտոտման ժիսկը, չի հասնում մոտ 20 մլն ԱՄՆ դոլար: Ինչպես ցույց են տալիս փաստերը նշված ապահովագրական

գումարները ամբողջությամբ բավարար չեն վնասների փոխհատուցման համար, բայց բնապահպանության հասցված վնասների չափերը նշված ապահովագրական գումարները գերազանցում են 10-30 և ավելի անգամ:

2. Ապահովագրության պայմանները կազմելիս ապահովագրողները պետք է հաշվառեն շրջակա միջավայրի աղտոտման պատճառով հնարավոր վնասների մեծության միջակայքայինները: Անհրաժեշտ է նաև հաշվի առնել շրջակա միջավայրի աղտոտման առանձնահատկությունները ձեռնարկայությունների մյուս ռիսկերից:

«Աղտոտում» հասկացությունը նեղ իմաստով ենթադրում է վնասաբեր արտանետում, որը վտանգ է շրջակա միջավայրի համար: «Աղտոտում» հասկացությունը իմաստով կարելի է ընդունել զանկացած արտանետում, որը ի վերջո բացասական ազդեցությունն ունի շրջակա միջավայրի վրա: Ավելին, բնության նկատմամբ անվնաս արտանետումն հողի կամ ջրի մեջ գտնվող քիմիական տարրերի հետ համակցությամբ կարող են առաջացնել միացություններ, որոնք վնասակար կլինեն շրջակա միջավայրի համար: Այս տեսակետից արդեն էական չէ և հաշվի չի առնվում նաև այն հանգամանքը, թե շրջակա միջավայրի աղտոտումը տեղի է ունեցել միտումնավոր կամ պատահական:

Ապահովագրական ընկերությունները հաշվի են առնում և ապահովագրության ընդունում միայն պատահական տեղի ունեցած վնասները: Սակայն շրջակա միջավայրի աղտոտման կանխարմատված թե՛ պատահական վնասների տեղի ունենալը շատ դժվար է որոշել: Վնասների դասակարգումը ապահովագրողների պատասխանատվությունը հիմնականում տարածվում է պատահական և ոչ կանխարմատված վնասների ռոդությունը, բայց բաժանվում են երկու խմբի:

Առաջին խումբի մեջ ներառվում են նաև գյուղատնտեսական և ջրային ռեսուրսների անուղղակի վնասները և անշարժ գույքի հասցված վնասները: Բացի դրանից ուղղակի վնասների մասին դասվում են նաև որոշ անձանց կողմից իրենց պատկանող գույքի օգտագործման կամ տնօրինման անկարողությունը, ինչպես նաև հանգստի պայմանների և սահմանված հոսքերի անհամապատասխանությունը:

Երրորդ անձանց առողջությանը հասցված վնասների հատուցման հայցերի ժամկետը տաք է գալիս թաղանթի» առողջություն հասկացության ճիշտ մեկնաբանության ժամկետը կարելի է առողջությունն ընկալել ընդամենը որպես մարդու օրգանիզմի հարմարվողականությունը շրջակա միջավայրի հետ և հիվանդությունների կամ ֆիզիկական անբավարարության բացակայությունը: Սակայն «Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության» տեղեկամամբ՝ «առողջությունը լրիվ ֆիզիկական, մտավոր և սոցիալական բարեկեցության վիճակ է»:

Երկրորդ խումբում ներառվում են անուղղակի վնասները, որոնց մեջ ներառվում են ծախսերը ավելացումը և եկամուտների կորուստը կապված հողի բերքատվության կորուստի, գյուղատնտեսական բերքի որակական ցուցանիշների անկման, ինչպես նաև այլ վայրերի հանգստի և զվարճանքի տարածքների տեղափոխման, ձկների ռեսուրսների նվազման հետ, որոնք պատճառ են աղտոտությանը կամ քիմիկատների օգտագործման համար: Անուղղակի ծախսերը ներառում են նաև արտանետումների մաքրման ու հեռացման ծախսերը, գույքի արժեզրեցումը, դժբախտ դեպքերը՝ կապված շրջակա տնտեսական նշանակության հողերի հետ, և բնությանը հասցվելիք շատ վնասներ:

Բնապահպանական ռիսկերի ապահովագրությունը՝ պատասխանատվության ապահովագրության մի տեսակ է:

«Պատասխանատվության ապահովագրությունը, դա ապահովագրության ոլորտ մե է որտեղ ապահովագրության օբյեկտները կրում են պատասխանատվություն երրորդ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձի նկատմամբ, որի ապահովագրության գործողության կամ անգործության հետևանքով: Շուկայական սնունդություն ունեցող ներկայացուցիչ պատասխանատվության ապահովագրությունը ապահովագրական քիմիկատների կարևորագույն ոլորտներից մեկն է: Նիստ օբյեկտների պայմաններում նրա տնտեսական հիմքը կապված է

ապրացիների և իրավաբանական անձանց (ընկերություն, ֆիրմա, բաժնետիրական ընկերություն և այլն) ֆինանսական պատասխանատվության հետ»¹:

Հաշվի առնելով ՀՀ բնապահպանության և ապահովագրական ոլորտների ներկա վիճակը՝ աշխարհում, այնուամենայնիվ, որպես նոր ձևավորվող դաշտ, ինչպես նաև միջազգային առաջնություններում ու տնտեսական միտքը, անհրաժեշտ է առաջադրել Հայաստանի բնապահպանությունում բնապահպանության ապահովագրության համակարգի ներդրումն ու զարգացումը նկարագրող արդյունավետ մոդել:

Այդ նպատակին հասնելու համար պետք է ուսումնասիրել և լուծել հետևյալ խնդիրները. ապահայտել բնապահպանության առանցքային դերը տնտեսության զարգացման գործում և լուծել բնապահպանության ոլորտում ռիսկերի կառավարման և ապահովագրական ապահովագրության ներդրումն նշանակությունը՝ ճյուղի բնականոն զարգացման համար,

ապահայտել բնապահպանությանը հատուկ ռիսկերը, դրանց հաղթահարման միջոցներն ու ապահովագրության դերը դրանց շարքում,

հիմնովին բնապահպանության ոլորտում ապահովագրության իրականացման խնդիրն ընդհանուր տեսակետ հետազոտություններն ու առաջավոր միջազգային փորձը,

ապահայտել և առանձնացնել այն հիմնական օղակները, որոնք բացակայում են ՀՀ-ում աշխույժացնող բնապահպանական ռիսկերի ապահովագրության համակարգ ներդնելու համար և լուծել լուծումներ՝ դրանց ձևավորման և արդյունավետ գործունեության համար,

առաջադրել պետական և մասնավոր հատվածի արդյունավետ համագործակցության բանաձևեր մոդել, բնապահպանական ռիսկերի ապահովագրության մեխանիզմի կիրառման արդյունավետություն,

հետադրել բնապահպանական ռիսկերի ապահովագրության համակարգի ներդրման համար առաջադրվող ծախսերի մոտավոր գնահատում:

Գրականություն

1. Крутик А.Б., Никитина Т.В., "Страхование", Санкт-Петербург 2001, Издательство Мильайлова В.А.
2. Балабанов Т.А., Алехина Е.С., "Сборник Задач по страхованию" Учебное пособие, Москва 2004, Издательство Проспект.
3. Шахов В.В., "Введение в страхование: экономический аспект" - М.: Финансы и статистика, 1992.
4. Сервиновский Б.Ю, Гаркуша В.Н., "Страховое дело" - Издательство "Феникс", 1999.
5. Шахов В.В., "Страхование". -М., Страховой полис, ЮНИТИ, 1997.
6. Լ. Կիրակոսյան, «Ապահովագրական գործ», Երևան 2003, «Ստրվարդ» հրատ.:
7. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. "Страхование", Санкт-Петербург, Москва, Харьков, Минск, Питер 2001..

Резюме

В данной работе рассматривается страхование жизни в условиях возрастающих с научно-техническим прогрессом опасностей, а также пути восстановления потеряннго.

¹ Балабанов И.Т., Балабанов А.И. "Страхование", Санкт-Петербург, Москва, Харьков, Минск, Питер 2001, стр. 177, 256 с.